

VEČERI OB NILU

ANTON NOVAČAN

KIČ

Nad Nilom zlató večera,
zatona zadnji sijaj,
v daljavi piramide,
na nebu prvi mlaj —
na bregu vitke palme
visoko sanjajo,
pod njimi se moslimi bogu
v molitvi klanjajo.
Bledí občutje krajine,
mrak pada na Nil,
blizu je čas sestanka
satirjev in nočnih vil.

POD PALMO

Pod palmo po mesečini
na trati dvoje teles
se zvija v krčih omame
do ciljev svojih nebes.
Ona je črna kot panter,
on dolgi beduin —
ona ga seka z nohti,
on rjove od skomin.
In plešeta divja zamorca
in južna noč žari —
natura, kako si smešna,
še vrag se ti smeji.

R A M Z E S

Noč je, čez širino Nila loskotá valovje,
na višavah se razcveta zvezd svetovje.

Težke misli o neskončnem mró v bojazen:
Iz skrivnosti reke vstaja, prosi me prikazen.

Ramzes faraonsko žezlo k meni dviga:
— Hočeš, Ramzes? — „Hip življenja!“ — Vzemi si ga.

Loskotá vodovje temno, nihče več ne prosi,
svojo smrtnost tudi Ramzes rad nesmrten nosi.

K E O P S

O, Keops, kralj,
ti bil si plah,
toliko kamnov
za smrtni strah.

Toliko smrti
za eno samó —
za tvojo črno
mumijo.

O, Keops, kralj!
Kamen na kamen
ti ljudstvo polaga,
krvava sraga,
ki veže te zide,
na vrhu usahne —
tvoja misel omahne
in ost piramide —
tvoje hotenje
zija v prazen nič.

O, Keops, kralj!
Sred' piramide
vprašuje jeka:
Je dolgega veka,
kdor ljubi kamen
kot zadnji svoj amen?

O, Keops, kralj!

P T A H

O Bogu Ptahu, bogu umetnosti, gre beseda,
med izvoljenci pobožen šepet;
zapuščen in sam toliko da gleda
iz pojmov deviških tisoče let.

Njegovo poprišče obseva isti solnčni disk,
njegovo deželo namaka še isti sveti Nil,
kot nekda se človek iz svojih stisk
zateka ugankam neznanih sil.

A več nihče z odčarano gmoto ne stavi
pojočih stebrov, somornih pilonov
mogotim hramom in sfinge v puščavi
za čuvanje tajne bežnih eonov.

Umetnost je vera, najlepša med tisoči ver,
in mir je umetnost in upanje sebi in spas
in smer je umetnost, blodnim je iskram smer
k ognju nazaj — o, Ptah, vodi nas, vodi nas.

L U N A

Luna je nocoj kot dobra mlekarica,
radodarno z mlekom vse nebo napaja.
Kajti tako belega sijaja
pa le ni mogoče
nam poslati iz nebeške kočice.
To bo luna, dobra mlekarica.

V Z D I H I Z G R O B A

Tako nas prosijo ti hieroglifi:
— O, vi na zemlji živeči!
Kadar romate kraj tega groba
s strujo reke ali proti vodi Nila,
vzdihnite za mene in recite:
Tisoč hlebov gospodarju tega groba,
tisoč hlebov, tisoč vrčev piva!
Če tako storite in mi to želite,
bom priprošnjik vaš na drugem svetu! —

Treba spoštovati grla suha,
dober tek za mešena peciva.
Torej kliknimo po želji tega gazde,
ki je tod oral tako široke brazde:
Bodi ti, prijatelj, tisoč vrčev piva,
bodi ti, prijatelj, tisoč hlebov kruha!

P U Š Č A V A

Nakit puščave je nocoj bogat!
Holmci peska, biserni grebeni,
valovijo k zlati steni
horizonta do nebeških vrat.

Tod njega dni iskal je Mojzes vrelce
in kazal s palico nebeško stran,
ko je dresiral svoje Izraelce
čez mrtvo puštinjo — za Kanaan.

Človeštvo hodi vedno isto pot.
Uklepajo nas danes v pjatiletke
in druge gmotne in idejne kletke
po volji naši ali proti vesti
zaradi piti in jesti —
iz grma pa, gorečega ob cesti,
preži na nas srditi Sabaot.

H A D A J E

O, moje hadaje, jastrebi moji ljubljeni,
starega Egipta preroški ptiči,
kako bo letos v dolini zeleni
ob Nilu — in kaj z vašimi mladiči?

Imate navado, hadaje moje,
da lomite s kljunom stebelca drobna z vej
in bijete ž njimi slepe mladiče svoje
po očkah zaprtih, da spregledajo prej.

Kako je z nami bilo, kdo nam je kazal pot?
In če nam je kazal, ali ni brezno bilo?
Učitelji in spovedniki slovenskih vaških sirot,
kako ste nas vzgajali? Dajte račun, kako?

A še smo jastrebi, dasi okrvavljenih kril,
in še preletamo smelo življenja daljave —
in jutri zapustimo, hadaje, vas in stari Nil
ter zletimo v deželo Drave in Save.

In tamkaj pripazimo na naše najmlaje,
da jim očeš ne zastražijo mračni biriči —
o, zbogom, jastrebi, moje rjave hadaje,
starega Egipta preroški ptiči!

P I S M O

Prejel sem pismo: Tam pri nas doma
je svaja, sam prepir in — hahaha —
vsak žabec, ki kdaj z repkom pomahlja,
... hudo vodilnega duha.

O, s kakšnim cvetjem je posut,
ne veš, naš Liliput!

Talénti se tako porajajo:
So marginalije vsem svetih knjig —
so tiči popkarji na kratek mig —
so črni polži, pa brez svoje kože —
je hipopotam, ki poplak poloče —
so literarni tati —
ameriški renegati —
so prevajalci —
so spoznavalci —
hinavci —
je stari solzislav, ki milo joče.
A tu in tam sedi pokveka,
ki brez teka
svoje poze prežveka.

Geniji se v smeri razhajajo:

So za svobodo šibki kladivarji —
so za pravičnost mlačni ropotarji —
so lažni vedeži, ki zro v bodoče —
so mladi puntarji, oblak brez toče —
za Krležo, titanom, se jim hoče.
A stare na preužitku slave
so brez zelenja in — brez glave.

Še grabi esejiste strah
za čist slovenski zvok pri zvonu —
in morda tudi, ker božanstvo Ptah,
ker ne sedi primat na kranjskem tronu.

A ti? — končuje pismo. — Jaz? Sem krik,
pritajen za nas vse, na mrtvi straži
pred zgodbami kot sfinge nemi lik —
sem skrb, ki več ne ljubi, ne sovraži . . .

APOSTOL ČEŠKEGA TRADICIONALIZMA

R A J M U N D H A B R I N A

Življenje, ki gre nenehno naprej, gnano po svoji notranji nujnosti, po prometejskem hrepenenju, prodreti v skrivnosti, in po žgoči potrebi, da bi bil jutrišnji dan popolnejši od današnjega, se včasih nenadno zaustavi in ozre nazaj. Nikdar pa ni dovolj poudarjeno, da take zaustavitve niso slučajne, saj jih v dinamičnosti življenjskega dogajanja ni povzročila potreba odmora ali mirnega kvietizma. Zdajci opaziš, da je življenje zopet dvignilo sidro in zajadrilo na novo pot. Odkod torej takele zaustavitve in kakšen je njihov smisel? Vse kaže, da so to trenutki nenadnih obratov in nevarno razrvanih negotovosti, hipi osebnih ali množestvenih pretresov, ko posameznik ali družba izgubi ravnovesje, pa se zaradi tega zaustavita in ozreta v preteklost, išoč v nji opore. Tako vrnitev v preteklost — in samo ž njo si lahko pojasnimo vsak pristni tradicionalizem — najdeš kot poseben razvojni paradoks tudi pri najnaprednejših duhovih. Izmed mnogih primerov naj navedem najtipičnejšega prevrednotevalca vseh dosedanjih vrednot in Argonavta novih idealov, Friedricha Nietzscheja, ki se je vedno rad vračal v preteklost, čeprav je sicer v svojem drugem „Času neprimernem ogledu“ poveličeval nemo žival, ki je ne obtežujejo nikaki spomini na minulo.

Nič drugače ni v slovstvenem življenju. Ne poznamo velike književnosti, v kateri bi se kritiki ne vračali vedno iznova v preteklost, najsi že iščejo v nji orientacije o narodnem duhu ali samo okrepčila v literarnih zmedah. Anglija se vedno iznova zaustavlja pri Shakespeareju in Miltonu, sklicujoč se na oba svoja velika klasika, Francija pri klasicizmu XVII. stoletja, Nemčija pri pesnikih weimarskega kroga in Rusija pri Dostojevskem. Izmed čeških kritikov, iskalcev zavestno narodnega slovstva, ki so se zaustavljali v tesnobah časa, da bi se ozrli v minulo, moramo omeniti poleg dveh izrazitih glasnikov narodne tradicije, Eliške